УДК 811.111’373.421’255.4
Каширіна І.В.[1], Лимар К.О.[2]
[1] доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. ГФ-313 НУ «Запорізька політехніка»

МОНОЛОГ ГАМЛЕТА: ЛІНГВОПОЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

І.В. Каширіна, К.О. Лимар

Популярність монологу Гамлета вже давно набула статусу культурної константи, що виходить за межі суто літературного явища й перетворюється на універсальний код осмислення людського існування. Українська перекладацька трансформація шекспірівського твору представлена іменами таких митців, як М. Старицький, П. Куліш, Г. Кочур та Ю. Андрухович. Будучи одним із найвідоміших фрагментів світової драматургії, монолог Гамлета підштовхує читачів до аналізу філософської проблематики життя, смерті та морального вибору. І хоча термін екзистенційної кризи з'явився набагато пізніше, можна зазначити, що монолог головного героя Шекспірівської трагедії став маніфестом цього явища. М. Старицький у своїй передмові до перекладу твору українською мовою, викладає свій погляд на проблематику, як: «…в особі її героя скупчено надзвичайно високе моральне й філософське значіння людини, людини з організацією тонкою, чутливою до рефлексів, людини з роздвоєною душею, хисткої, але здатної діяти безглядно, аж до жорстокости» [5].

Метою цієї роботи є комплексний аналіз перекладацьких інтерпретацій монологу з трагедії «Гамлет» В. Шекспіра у сучасній та класичній українській традиції з урахуванням лінгвістичних, стилістичних і культурних чинників.

Перший рядок монологу – «*To be, or not to be - that is the question...*» – став своєрідним маркером перекладацької інтерпретації. Автором однією з перших спроб перекладу шекспірівського твору був М. Старицький, і хоч сам автор у передмові наголошував на важливості збереження сенсу та структури першоджерела, в нього вийшов один з найекстраординарніших перекладів. Рядок «*Жити, чи не жити, ось що стало руба*» є яскравим прикладом культурної та лексичної модуляції [5]. Якщо в оригіналі «*to be*» – відноситься до існування загалом, то варіант М. Старицького – це віталістична категорія, яка була притаманна та відгукувалась читачам в кінці XIX ст. оскільки питання виживання (як особистого, так і національного) було гострішим за філософський мотив. Використання форми «*жити*» перетворює роздуми вченого-гуманіста на людину, яка страждає через те, що опинилась в глухому куті. Найбільш радикальною та українською формою цього перекладу є «*стати руба*», яка замінює англійський варіант «*that is the question*». В українській мові «*стати руба*» означає набути гострого, рішучого характеру; стати питанням життя та смерті. Сполучник «*чи*» в українському варіанті

ніби розділяє речення навпіл, створюючи картину в якій сумнів призводить до гострого конфлікту. Опозиційними в перекладі Старицького є наступні рядки: «*The slings and arrows of outrageous fortune, Or to take arms against a sea of troubles…*» [6]. – «*Чи приймати і каміння й стріли; Од лихої-навісної долі, Чи повстати на те море туги…* » [5]. Якщо в оригіналі сполучник «*or*» створює картину жорстку опозиційну картину, то в українському варіанті Старицький використовує прийом анафори і виносить «*чи*» на початок рядків. Завдяки цьому автор створює ефект невпевненості та нерішучості Гамлета. Використання сполучника таким чином, перекладач створив логічний розділювач між двома життєвими стратегіями. Цікавою є інтерепретація «*mortal coil*», яку в українському перекладі М. Старицький передав через «*тісне це тіло*», роблячи акцент на фізичній обмеженості, тісноті земного існування. Одним із найважливіших моментів версії Старицького є фінальні рядки: «*Так з нас совість полохливих робить; / Так одваги прирожденний колір; / Полотніє від блідої думки…*» [5]. Якщо в більш пізніших перекладах з'являються такі слова, як роздуми, або ж свідомість, то Старицький трактує *conscience* саме як моральну категорію, а саме совість. Одним із гарних українських відповідників, на які опирався перекладач, є слово «полотніє», яке передає блідість від страху, поєднуючи психологічний стан із темою смерті.

Одним з авторів «класичного» перекладу монологу є український видатний діяч Пантелеймон Куліш. Під час роботи перекладач спирався як на оригінальний текст, так і на його переклад німецькою мовою, виконаний Августом Вільгельмом Шлеґельом [1]. У перекладі П. Куліша 1899 року публікації, за редактури та пояснення І. Франка, подано варіант «*Чи бути, чи не бути, от питання!*», який є максимально наближеним до оригіналу [3, с. 71]. У такому варіанті виявляються глибокі трансформаційні процеси, де перекладач намагався прищепити українському варіанту філософську сторону цього уривку, водночас борючись із ритмікою та лексичним обмеженням тогочасного літературного стандарту. Замість одного розділового «*or*» Куліш використовує повторюваний сполучник «*чи… чи… ».* Це типова фігура українського фольклору та риторики, яка підсилює вагання, але дещо розмиває лаконічність шекспірівського варіанту.

Водночас Юрій Андрухович у своїй інтерпретації пропонує модернізоване звучання, де акцент зміщується на інтонаційну експресію та актуалізацію змісту для сучасного читача: «*І от питання – бути чи не бути*» [2, с. 85]. Варіант Ю. Андруховича демонструє радикальний розрив із каноном через синтаксичну інверсію та зміну мовної тональності. Якщо в більшості перекладів структура йде від тези до висновку, то в цьому випадку він дзеркально перевернутий. Це знімає з фрази «*бути чи не бути…* » тягар надмірної патетики, вона перестає бути «гаслом» і стає частиною роздумів.

Андрухович фокусує увагу не на самому факті «буття», а на процесі запитування. Конструкція «*I от…*» притаманна швидкому, спонтанному мовленню, що створює візуальну сцену, де герой щойно дійшов до цієї думки у розмові із сам собою, а не готувався до декларування промови перед вічністю.

Особливої уваги заслуговує переклад Григорія Кочура, який прагнув досягти балансу між точністю та художністю. Початок монологу Гамлета в перекладі Г. Кочури є гарним прикладом, як лексичні так і синтаксичні складові створюють образ головного героя інтелектуалом: «*Так. Бути чи не бути – ось питання*» [4]. Додавання стверджувальної частки «*так*», якої немає в оригнальному творі Шекспіра, створює ефект тривалого мислення, ніби Гамлет підсумовує попередні роздуми. Такий прийом створює прийом відчуття живого мовлення і таким чином монолог постає не як раптовий початок філософьких роздумів героя, а його логічне продовження. На відміну від М. Старицького, який намагався «українізувати» текст через ідіому, Кочур повертається до строго філософської формули. Кочур майстерно відтворює шекспірівський опозиційний елемент: «*Whether 'tis nobler in the mind to suffer; The slings and arrows of outrageous fortune…*» [6]. – «*В чім більше гідності: терпіти мовчки; Важкі удари навісної долі; Чи стати збройно проти моря мук*» [4]. Перекладач розділяє дві стратегії виживання: пасивну (терпіти муки) та активну (стати збройно проти моря мук). Такий варіат перекладу підсилює героїчний аспект, який закладений Кочуром в цій інтерпретації. В перекладі рядків «*Thus conscience does make cowards of us all; / And thus the native hue of resolution; / Is sicklied o'er with the pale cast of thought…*» [6]. – «*Так роздум робить боягузів з нас; / Рішучості природжений рум'янець; / Блідою барвою вкриває думка…*» [4]. Г. Кочур обирає інтелектуальне трактування слова *conscience*. В версії перекладача, трагедія Гамлета не нестачі моралі, а в надлишку свідомості. Також можна відстежити кольорову опозицію, яку використовує Кочур, для того щоб візуалізувати занепад життєвої сили: «*природжений рум'янець*» який символізує рішучість, проти «*блідої барви*», яка візуалізує занепад життєвої сили головного героя.

Отже, аналіз українських перекладів монологу з трагедії Гамлет засвідчує, що цей фрагмент є простором активної лінгвопоетичної інтерпретації, у якому перетинаються мовні, культурні, історичні та індивідуально-авторські чинники. Аналіз перекладів М. Старицького, П. Куліша, Ю. Андруховича та Г. Кочури дозволив простежити еволюцію перекладацьких традицій: перехід від фізичного виживання та естетики честі в умовах соціального гніту які підкреслювались в перекладі XIX ст. і переклади XX та XXI ст., які акцентують увагу на її присутності як такій. Особливо показовим є те, як незначні трансформаціїї, наприклад додавання

окремих часток чи зміна лексичних відповідників можуть істотно впливати на загальне сприйняття тексту, підсилюючи або змінюючи його екзистанційне звучання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коломієць Л. В.Українські перекладачі «Гамлета» В. Шекспіра: Пантелеймон Куліш, Юрій Клен, Леонід Гребінка, Михайло Рудницький, Ігор Костецький, Григорій Кочур. *Ренесансні студії*. 2009. Вип. 12-13. С. 163–188.
2. Шекспір В. Гамлет, принц Данський / пер. з англ. Ю. Андруховича ; за ред. І. Малковича. К. : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2008. 240 с.
3. Шекспір В. Гамлет, принц Данський / пер. П. А. Куліша; за ред. Др. Ів. Франка. Львів : Українсько-руська видавнича спілка, 1899. 171 с.
4. Шекспір В. Гамлет, принц Данський / пер. Г. Кочур. URL: https://shakespeare.com.ua/gamlet-princz-datskij-per-g-kochura/ (дата звертання: 30.03.2026).
5. Шекспір В. Гамлетъ принцъ Данський / пер. М. Старицький [рецензія]. URL: https://zbruc.eu/node/94237 (дата звертання: 30.03.2026).
6. Shakespeare W. Hamlet. URL: https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/hamlet/read/ (дата звертання: 30.03.2026).